

7. Черненко В. К. Технологія монтажу будівельних конструкцій: [навч. посіб. для студ. вузів] / Черненко В. К. [та ін.] – К.: Горобець Г.С., 2010. – 372 с.

Стаття надійшла 11. 02. 2014 р.

УДК 130.1

Ю. Б. Чернявська

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

АНОТАЦІЯ

У даній роботі на основі аналізу існуючих визначень інтелектуального капіталу представлено авторське бачення даної категорії. Під інтелектуальним капіталом підприємства розуміється сукупність знань, умінь, навичок, досвіду, творчості, організаційних здібностей тощо працівників підприємства, які ефективно використовуються в процесі виробництва та приносять прибуток, підвищують його конкурентоспроможність і збільшують ринкову вартість підприємства відносно її балансової вартості. Визначені основні структурні елементи інтелектуального капіталу підприємства.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інтелектуальний капітал підприємства, структура інтелектуального капіталу, людський капітал, організаційний капітал, споживчий капітал.

АННОТАЦИЯ

В статье на основе анализа существующих определений интеллектуального капитала подаётся авторское видение данной категории. Под интеллектуальным капиталом предприятия подразумевается совокупность знаний, умений, навыков, опыта, творчества, организационных способностей и т.д. работников предприятия, которые эффективно используются в процессе производства и приносят прибыль, повышает его конкурентоспособность и увеличивают рыночную стоимость предприятия относительно его балансовой стоимости.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, интеллектуальный капитал предприятия, структура интеллектуального капитала, человеческий капитал, организационный капитал, потребительский капитал.

ABSTRACT

In article on the basis of the analysis of the existing definitions of the intellectual capital author's vision of this category moves. The intellectual capital of

the enterprise is meant as set of knowledge, abilities. Skills, experience, creativity, organizational abilities, etc. of employees of the enterprise who are effectively used in the course of production and make profit, increases its competitiveness and increases the market value of the enterprise concerning its balance cost.

Keywords: *intellectual capital, intellectual capital of the enterprise, structure of the intellectual capital, human capital, organizational capital, consumer capital.*

Постановка проблеми. На теренах індустріальної економіки України у зв'язку з переходом на новий інноваційно-інвестиційний рівень від вітчизняних підприємств вимагається реконструкція економічної структури у напрямку побудови постіндустріальної економіки, яка ґрунтується на знаннях. У таких умовах підвищується роль та значення людського чинника, який приймає форму інтелектуального капіталу. Адже, саме цей капітал за дослідженнями зарубіжних експертів, здатний збільшувати продуктивність праці, а також інвестування в цей вид нематеріальних активів дає набагато більшу віддачу, ніж інвестування в матеріальні активи.

У зв'язку з цим, **метою даної статті** є нагальна потреба детальніше розібратися в понятті «інтелектуальний капітал», визначити його сутнісну характеристику та складові елементи.

Аналіз досліджень та публікацій. До 1991 року в Україні поняття «інтелектуальний капітал» не існувало і лише протягом останніх двох десятиліть перед вітчизняними вченими постала необхідність виокремлення цієї економічної категорії та розкриття її суті. Ця необхідність виникла стрімким впровадженням в Україні в лексику цього терміна, а також застосування системи його оцінювання. Серед зарубіжних вчених, від яких ми вперше дізналися про суть поняття, і на яких ми спираємося для визначення терміна з адаптуванням його до національного менталітету слід віднести: Брукінга Е., Гелбрейта Ж., Едвінсона Л., Іноземцева В, Стюарта Т та інших. А серед вітчизняних вчених, яких зацікавив цей термін, слід відзначити: Чухна А., Базилевича В., Ілляшенко С., Леонтьєва Б, Махомета Ю., Мелоуна М., Мельника Л., Цибульова П. та ін.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі існують різноманітні підходи щодо визначення терміну «інтелектуальний капітал». Деякі економісти визначають його з позиції здатності людей створювати продукти інтелектуальної діяльності в процесі цієї праці. Інтелектуальний капітал – інтелектуальні здібності людей, у сукупності зі створеними ними матеріальними й нематеріальними засобами, які використовуються в процесі інтелектуальної праці [1]. Інші економісти визначають його виходячи з колективних здобутків підприємств – це інформація й знання, які відіграють роль «колективного мозку», що акумулює наукові й повсякденні знання працівників, інтелектуальну власність і накопичений досвід, спілкування й організаційну структуру, інформаційні мережі та імідж підприємства. [2]. А хтось використовує вартісний підхід та стверджує, що це – вартість сукупності

наєних у нього інтелектуальних активів, зокрема інтелектуальної власності, його природних і придбаних інтелектуальних здібностей й навичок, а також накопиченої ним бази знань і корисних відносин з іншими суб'єктами [3]. Це трактування зводиться переважно до здібностей, знань та можливостей людини.

Цибульов П. визначає інтелектуальний капітал як знання, що можуть бути перетворені на прибуток та оцінені [4].

Варто відмітити визначення інтелектуального капіталу на рівні підприємств, зроблене Ілляшенком С.М., який характеризує його в своєму підручнику «Інноваційний менеджмент» як сукупність інтелектуальних ресурсів (матеріальних і нематеріальних) і здатності їх реалізувати, що визначає спроможність підприємства розвиватися на основі інформації і знань [5].

Заслуговує на увагу визначення «інтелектуального капіталу», яке надає Т. Стюарт. Він надає його вширшому розумінні і говорить про «інтелектуальний матеріал», який складається зі знань і досвіду, що можуть бути використані для створення багатства, а також відводить чільне місце інтелектуальній власності [6].

На нашу думку, інтелектуальний капітал підприємства – це сукупність знань, умінь, навичок, досвіду, творчості, організаційних здібностей тощо працівників підприємства, які ефективно використовуються в процесі виробництва та приносять прибуток, підвищують його конкурентоспроможність і збільшують ринкову вартість підприємства відносно її балансової вартості.

Таким чином, підводячи підсумок дослідженню «інтелектуального капіталу», можна з впевненістю віднести його до нематеріальних активів, які є головною запорукою конкурентоспроможності підприємства та становлять одну з головних її цінностей. Завдання менеджерів – координація знань працівників з метою побудови економічної стратегії підприємства та підвищення, завдяки цьому, його рентабельності.

Прийнято вважати, що цей термін уперше було запроваджено відомим американським дослідником Жд. Ж. Гелбрейтом у 1969 році. Подальшого розвитку він набув у працях таких зарубіжних дослідників як: Т. Стюарт, М. Мелоун, Д. Даффі, Е. Бруккінг та ін.

Вивчаючи наукові дослідження щодо тлумачення «інтелектуального капіталу», виділяють три підходи:

1. Трактування «інтелектуального капіталу» з позиції сукупних цінностей, тобто розглядають його як актив, що володіє здатністю приносити дохід. (В.Садовський, Є. Стеценко, Б. Леонтьєв, В. Іноземцев, Л. Мельник та ін.);

2. Як процес, тобто його здатності до відтворення, у можливості залучення інтелектуального капіталу в процес кругообігу, в якому здійснюється його виробниче споживання (А. Василик, Л. Едвісон, К. Бредлі, Е. Бруккінг та ін.);

3. Інтелектуальний капітал як наслідок – здатність до приросту та забезпе-чення конкурентних переваг підприємства (Д.Клейн, Лю Прусак, Ю. Гава та ін.) [7].

Інші економісти виділяють наступні підходи – структурний, функціональний та термінологічний.

Так, виходячи зі структурного підходу, інтелектуальний капітал визначається через його структуру, як сукупність капіталів. На думку Л.Едвінсона і М. Мелоуна інтелектуальний капітал – особливе поєднання людського (реальні та потенційні інтелектуальні здібності, а також відповідні практичні навички працівників компанії) та структурного капіталу (його складові задають такі специфічні фактори, як: зв'язки зі споживачами, бізнес–процеси, бази даних, бренди, ІТ-системи). Виходячи з цього, інтелектуальний капітал визначається через його структуру, що зумовлено наявністю людських знань, досвіду, навичок та організаційних факторів, і при їх комплексній взаємодії зростає цінність та вартість підприємства на ринку. На думку О. Л. Гапоненка інтелектуальний капітал – це поєднання людського, організаційного та споживчого капіталів [8].

Згідно з функціональним підходом сутність інтелектуального капіталу визначають через аналіз його призначення та ролі, яку він відіграє у процесі суспільного відтворення. Інтелектуальний капітал – це ресурс, який характеризує знання, інтелектуальний потенціал підприємства та є одним з нових критеріїв визначення конкурентоспроможності підприємства. На думку Сарай Н. І. інтелектуальний капітал – це сукупність інтелектуальних ресурсів людей, підприємств та організацій (знання, уміння і творчі обдарування індивідів, їхній освітньо-кваліфікаційний рівень, об'єкти інтелектуальної власності, машинні інтелектуальні засоби, організаційні структури), які є наслідком попередньої творчої діяльності людини і використовуються суб'єктами підприємництва для виконання поставленої мети [9]. Шульга Ж. визначає, що інтелектуальний капітал – це сукупність усіх матеріальних і нематеріальних активів, які надають його власнику значних переваг у будь-якій сфері діяльності [10].

Характерною рисою термінологічного підходу є використання інтелектуального капіталу лише як терміну для позначення нематеріальних активів, без яких підприємство не може існувати. Так науковець Л. І.Федулова визначає, що інтелектуальний капітал – це збірне поняття для позначення виключно нематеріальних цінностей.

Деякі дослідники в складі інтелектуального капіталу виділяють три складові:

- людський капітал: знання, навички, досвід, ноу-хау, творчі здібності, креативне мислення, моральні цінності, культура праці та ін.;
- організаційний капітал: патенти, ліцензії, ноу-хау, програми, товарні знаки, промислові зразки, технічне й програмне забезпечення, організаційна структура, корпоративна культура й т.п.;
- споживчий капітал (його слід трактувати ширше, як інтерфейсний капітал): зв'язки з економічними контрагентами (постачальниками,

споживачами, посередниками, кредитно-фінансовими установами, органами влади та ін.), інформація про економічних контрагентів, історія взаємин з економічними контрагентами, торговельна марка (бренд) [11].

Брукінг Е. [12] в основу інтелектуального капіталу закладає чотири елементи: активи ринку, активи інтелектуальної власності, гуманітарні активи та інфраструктуру. Гуманітарні активи – це людські ресурси, оскільки автор вважає, що це знання, вміння та навички, які використовуються фірмою, але фактично знаходяться у власності її працівників. До інфраструктурних активів відноситься філософія управління фірмою, її культура та бізнесові традиції. Під активами інтелектуальної власності розуміють патенти, торгові марки, авторські права, які були створені працівниками, але знаходяться у власності фірми. Ринкові зв'язки – клієнтські зв'язки, договори та контракти. Дана класифікація, на нашу думку, прагматичніша і така, що може стати базою для подальших наукових розвідок у питанні системи оцінювання інтелектуального капіталу на підприємстві.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи всі вищенаведені трактування інтелектуального капіталу та його складових структурних елементів можна зробити висновок, що весь спектр різних функціональних елементів слід поєднати і ввести у філософію фірми та вибудувати стратегію і тактику її роботи, тому що це посилить синергійний ефект і прибутковість вітчизняних підприємств.

На наш погляд, інтелектуальний капітал підприємства – це сукупність знань, умінь, навичок, досвіду, творчості, організаційних здібностей тощо працівників підприємства, які ефективно використовуються в процесі виробництва та приносять прибуток, підвищують його конкурентоспроможність і збільшують ринкову вартість підприємства відносно її балансової вартості.

Щодо подальших розвідок у цій сфері, то можна виділити такий напрямок як організаційно-економічний механізм регулювання інтелектуального капіталу, що ґрунтувався б на інформаційно-аналітичній основі, яка б стала відправною точкою вирішення практичних питань стратегічного розвитку підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Мельник Л. Г.* Экономика информации и информационные системы предприятия : учебн. пособ. /Л. Г. Мельник, С. Н. Ильяшенко, В. А. Касьяненко. – Сумы : Университетская книга, 2004. – 400 с.
2. *Иноземцев В.Л.* За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире / В. Л. Иноземцев. — М. : Academia. – Наука, 1988. — 640 с.
3. *Леонтьев Б. Б.* Цена интеллекта. Интеллектуальный капитал в российском бизнесе / Б. Б. Леонтьев. – М. : Акционер, 2002. – 200 с.
4. *Цибульов П.* Кількісна оцінка інтелекту / П. Цибульов // Інтелектуальна власність, 2004 – №12.

5. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент: підручник. – Суми: Університетська книга, 2010. – 334 с.
6. Jarugowa A. Rachunkowość i zarządzanie kapitałem intelektualnym. Gdańsk, ODDK/ J& Fijałkowska, 2002 – С. 58.
7. Махомет Ю.В. Сутнісна характеристика та структура інтелектуального капіталу підприємства. /Ю.В. Махомет // Економічний простір. – Дніпропетровськ: ПДАБА. – 2009. – №25.
8. Эдвинссон Л. Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости компании / Л. Эдвинссон, М. Мэлоун. – М.: Academia, 1999. – 434 с.
9. Махомет Ю. В. Сутнісна характеристика та структура інтелектуального капіталу підприємства /Ю. В. Махомет // Економічний простір. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2009. – № 25. – С. 221–229.
10. Шульга Ж. О. Интеллектуальный капитал как объективная экономическая категория [Электронный ресурс] /Ж. О. Шульга // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 2 (10) – С. 106–111. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vbumb/2010_2/19.pdf.
11. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент: підручник. – Суми: ВТД – Університетська книга, 2010. – 334с.
12. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии / Брукинг Э. - Питер, 2001. – 288 с.
- 13.

Стаття надійшла 17. 10. 2014 р.

УДК 339.03.658.

Т.С. Шаляпіна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКТУ МАШИН БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА В РАМКАХ ДЕВЕЛОПЕРСЬКОГО КОНТАКТУ

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються організаційні аспекти формування комплекту машин будівельного підприємства на основі системного підходу та пропонується методика їх раціонального вибору.

Ключові слова: засоби механізації, комплекти машин, життєвий цикл машин, будівельна організація, модель управління.

АННОТАЦИЯ

Рассмотрены организационные аспекты формирования комплекта машин строительного предприятия на основе системного подхода и предложена методика их рационального выбора.